

exemples de *granesa* en el S. XIV (i un de 1247?) i *granea* encara en el Tirant de Galba.

Però amb *d* ja en JRoig: «qui les comet / e s'arremet / --- / la lum apaga / e roses cull: / un mirar d'ull / o donatiu / —algun motiu / fals, de *granea* / o de *bellea*, / de personatge / de gran linatge / fecte lagot— / obté lur vot / de foll amor; / mas prest ne mor / qui molt s'hi fexa: / la força hi dexa ---» (*Spill*, sense variant textual, 8431). Avui hi ha una ferma diferència entre *grandària* 'dimensions' i *grandesa* (la moral): Rovira i Virgili forjà damunt bella enclusa una coral ovació, el 1922, en reivindicar per a Catalunya més *grandesa* que *grandària*: matís que no germjava encara en el S. XIV (Reixac, supra, i «veges per gran que tu sies si poràs sobrar en *granesa* l'orifan»: *Boeci*, 133), però que ja devia apuntar en el XV: «la *granesa* del seu nom no porà jamés preterir», JoMartorell (Ag. II, 119). Menys sovint *grandor* (Llorente; Verdaguier), i menys encara *granditat* o *graneditat* (*DAG*, *AlcM*).

Grandet ha dominat ja fa segles, però abans es deia *granet*: «Lo leó havia un fill ja *granet*, qui dix al pare així: —Pare meu, yo volria fort exercitar mi mateix e ma força, ara en mon jovent», Eiximenis (*Terç*, capítol CV; *NCL* VI, 107.25); encara avui forma normal a l'Alguer (*AGI* IX, 303), i entorn de l'Ebre: («quan lo tinga *granét* li ensenyaré ---», Sarroca de Lleida, 1935), «quan siguésseu més *granets* i sapiguésseu llegir --- ja'm donareu la raó», escrivia el tortosí Vergés i Paulí (*Espurnes* v, 137).

Grandiós [princ. S. XV; Lab. 1839: «gran, magnífic, sumptuós»], manca en tots els lèxics anteriors, i només en sé un cas en StVicentF: «la quarta obra que féu la virtut de Déu en mossényer sent Johan Baptista fo manifestament *grandiosa*, que quan sancta Elysabet hac celat molt lo seu prenyat, *finaliter*, al part, se hagué a descobrir» (*Serm.* II, 20.8). No retracto el que vaig dir en el *DCEC* II, 768a24-34 i n. 4 (cf. n. 3), acceptant, i detallant amb més dades, una tesi de Menéndez Pidal,¹ segons la qual *grandioso* s'hauria creat primerament en castellà [fi del S. XVI], com a derivat del cast. ant. *grandia* 'grandesa', 'excés, bravata' [segles XIII-XV i encara XVI];² cal aclarir primerament que a les altres llengües modernes [fr. *-iose*, 1798; Bloch i *FEW* VI, 223a29, 224a45; *-ios* al., 1781, i predilecte de Goethe, que el portaria de Roma] sembla haver estat transmès per l'it. *grandioso* [segona meitat S. XVII], com a terme de retòrica i belles arts.

Però he d'invitar a continuar estudiant-ho més a fons, sobretot per part dels especialistes en b. ll. i en història de les arts i de les idees estètiques, car llavors no sabem que havia estat usat per St. Vicent, i almenys un cop per Dante en el seu llatí medieval.³ No serà de més notar que en català, *grandiós* ja degué tenir força arrelament, almenys des d'un poc abans del S. XIX (potser com a terme artístic), donat el regust natural que tenia des de la Renaix., i el seu to gens pretensions; altrament no en tinc a mà altre exemple que el de Verdaguier: «Far *grandiós* que un promontori amaga / darrera'l Pirineu lo sol s'apaga, / y 'ls ulls

d'alguna estrella se veuen llambregar / --- / y s'ou un cant de cèltica tonada ressonar: / del bosc de Canigó són los fallayres / ---» (*Can.* I, 29a); *grandiositat* [1868, *SLitCosta*; NOLLER].

Grandíssim [Eiximenis]; predilecte de JoMartorell: «foc ja de dia clar quant ab *grandíssima* victòria entraren dins la ciutat» (Ag. I, 39); se'n compten cinc casos en les 25 primeres pàgines de l'ed. Ag. i 13 en el total de les cents primeres pàgines; cf. un exemple ross. de 1639, en *RLR* LXIII, 88. *Grandíssimament* [JnEsteve, c. 1472, *DAG*].

Grandolàs. *Agrandar* (no *DFA*., i verament sona acastellanat: en cast. és mot molt usat des de c. 1600 almenys). *Agrandir*. La forma que ha estat sempre més idiomàtica és *engrandir*, si bé a l'Edat Mj. en la variant *engranir* [freqüent en Llull, per exemple]: «respòs la memòria: —com jo ajust en mon remembrament --- eternitat, poder, virtut, veritat, adoncs me sent *engranir* e exalçar, membrant aquestes coses»; encara en el S. XVI, *Faules d'Isop*; *engrandir* [1616]; *engrandidor*; *engrandiment*.

CPT: *Sobregren*, en trobadors nostres etc. I també en un pla bèl·lic que sembla redactat per Llull, o pels Templers catalans de guarnició dellà Múrcia, enfront d'Almeria (Finke, *Acta Ar.* III, 216-7).

Grandia: o més aviat *gran dia* (*gran-dia*) 'a hora tardana del matí', loc. adv. «com hagueren posat a Tirant en lo lit era ja *gran dia*» [Ag. I, 181]; locució paral·lela a: *gran matí* «quan venc al quart jorn, *gran matí* ---», Jaume I (Ag., 171); «lo senyor rey de *gran matí* axí com havia acustumat, hoí la missa» (Carbó, fi S. XV, *CoDoACA* XXVII, 148); *gran hora de (la) nit*: «la infanta, ja per art, detingué les dances fins *gran hora de la nit*», JoMartorell (I, 358), «lo capità no volgué lexar fins que fo *gran hora de nit*», doc. de c. 1460 (*CoDoACA* XXII, 9). *Grandia* se sent avui com a mot simple a les Illes: «Joan: d'on véns tan *grandia*? — Jesús, si jo t'ho contava!», Camps Merc. (*Folk.* I, 32); d'on men. *grandiet* 'força tardet', Ferrer Ginart (*Rond. Men.* XXVIII); i d'ací els parasintètics *grandienc* i *grandier* 'el qui es lleva tard' (*BDLC* x, 24): «un bell matí, quan mon pare, que no era gens *grandier*, anà a obrir el portal de casa nostra, trobà que algú, més matiner encara que no ell ---», Ll. Riber (*IdOr* VI, 93); *grandieria*.

Cultismes: *Grandiloqüent* i *grandiloqüència* (1868, *SLitCosta*). *Gransmercès*.

¹ *El Esp. del S. XVI*, en *Romances de América y otros estudios*, Bs. As., 1939, 155-6. — ² Als testimonis cast. medievals que cito allà es pot afegir encara el dels *Castigos de Don Sancho*: *grandia* 'gran talla corporal' ed. ARey, 38.3f. — ³ *Grandiosa vocabula* 'grandiosos, d'alt estil'. Extracto el passatge: «Subsistant igitur ignorantiae sectatores Guittonem Aretinum et quosdam alios extollentes, nunquam in vocabulis atque constructione plebescere desuetos! *Grandiosa* modo vocabula sub praelato stilo digna consistere, successiva nostra progressionis provincia lucidari expostulat --- non minimum opus esse rationis discretionem vocabulorum habere --- Nam